

Тақризи

мушовири илмӣ ба диссертатсияи Лузинаи Зафардухт дар мавзуи «Таҳлили лексикаи урфу одат ва ҷашну маросим дар забонҳои гуногунсохтор: ҷанбаҳои назариявӣ ва лингвофарҳангӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021301 – Назарияи забон)

Омӯзиши лексикаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо аз лиҳози забоншиносии фарҳангӣ ба яке аз мавзуҳои дар айни замон хеле муҳимми забоншиносӣ маҳсуб меёбад.

Гарчанде таҳқиқи назариявӣ ва забоншиносии фарҳангии лексикаи соҳавӣ дар доираи забонҳои муқоисашаванда дар солҳои охир аз мадди назари муҳаққиқони тоҷик дур намонда бошад, ҳам аммо омӯзиши пажӯҳиши ҷанбаҳои назариявӣ ва забоншиносии фарҳангии лексикаи урфу одат ва ҷашну маросим дар асоси забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ ки яке аз қамҳои ориёӣ ба ҳисоб мераванд, аз мадди назари забоншиносони ватанӣ то андозае дур мондааст. Ба рисолаи Лузина Зафардухт аз ҳамин мавқеъ баҳо бояд дод.

Дар муқаддима аҳимияту навоварии таҳқиқот асоснок гардида, мақсад, вазифа ва фарзияҳои муаллиф пешниҳод гардида, нуктаҳои асосии дар кор баррасишаванда номбар шудаанд.

Боби якум диссертатсия «Асосҳои назариявии вожаҳои ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо» унвон дошта, аз се зербоб иборат аст.

Зербоби якум, ки «Асосҳои назариявии луғати урфу одат ва ҷашну маросимҳои мавсимӣ» ном гирифта, дар он тафсири калимаҳои «урф», «одат» ва «ҷашн», «маросим» дар алоҳидагӣ аз луғатҳои тафсирий оварда шуда, инчунин андешаи бархе аз забоншиносон дар атрофи ин мавзӯ низ дарҷ ёфтаанд.

Дар ин зербоб муаллиф ба фикру андешаи ҷолиби донишмандон оид ба баромади вожаҳои «Наврӯз», «Сада» ва «Меҳргон» таъя намуда, дар атрофи ин масъала андешаҳои судманд оварда тавонистааст.

Зербоби дуюм боби якум «Асосҳои назариявии луғати урфу одат ва ҷашну маросимҳои динӣ» номгузори шуда, зикр гардидааст, ки калимаву истилоҳоти ин бахш бештар хусусиятҳои таърихӣ доранд. Инчунин, ақидаи худро оид ба баромади баъзе калимаву истилоҳоти мафҳумҳои динидошта дар забони олмонӣ, аз рӯи луғатҳои этимологӣ баён намудааст.

Дар зербоби сеюм «Асосҳои назариявии луғати урфу одат ва ҷашну маросимҳои хонаводагӣ» оид ба масъалаи андешаҳои ҷолиби муҳаққиқон дар атрофи ҷашну маросимҳои хонаводагӣ сухан рӯи варақ оварда шуда, нишон дода шудааст, ки оид ба урфу одат ва ҷашну маросимҳои хонаводагӣ бештар шевашиносону лаҳҷашиносони тоҷик андешаронӣ намудаанд.

Боби дуюм «Таснифоти мавзуи вожагони ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳои мавсимӣ, динӣ ва хонаводагӣ дар забонҳои гуногунсохтор - тоҷикӣ ва олмонӣ» номгузори карда шуда, дар он масъалаҳои гурӯҳбандии

вожағони ифодакунандаи маросими мавсимӣ, динӣ ва хонаводагӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ матраҳ гардидаанд.

Дар зербоби аввал, ки «Вожаҳои ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳои мавсимӣ» унвон шудааст ин гурӯҳи калимаҳо пурра таҳлил шуда, аз нигоҳи мавзӯ ба се гурӯҳи муккамали калимаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ тақсимбандӣ карда тавонистааст.

Дар зербоби дувум «Вожаҳои ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳои динӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ», ба масъалаи гурӯҳбандии вожаҳои марбут ба ҷашну маросимҳои динии мардуми тоҷик ва олмониҳо тавачҷуҳи хосса зоҳир карда, хусусиятҳои фарқкунандаи онҳо дар доираи илми забоншиносии фарҳангӣ нишон дода тавонистааст.

Дар зербоби сеюм, ки «Луғати ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳои хонаводагӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» лексикаи маросими тавлиди тифл дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ ба риштаи таҳқиқ қашида шуда, инчунин ба масъалаи тақсимбандии калимаву истилоҳоти хатнатӯй дар забони тоҷикӣ диққати махсус дода, андешаҳои ҷолиби муҳаққиқон перомуни ин гурӯҳи калимаҳо оварда шудааст. Дар ин зербоб муайян карда шудааст, ки дар забони олмони теъдоди зиёди синонимҳо дар ифодаи ҷашну маросими туйи арусӣ вучуд доранд.

Дар ин зербоб хусусиятҳои фарқкунандаи луғати ифодакунандаи ҷашну маросимҳои хонаводагӣ дар забонҳои гуногунсохтор - забони тоҷикӣ ва олмонӣ нишон дода шудааст. Инчунин, рисола навис тавонистааст дар ин бахш умумияти ин гурӯҳи калимаҳоро дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ нишон дода, доираи интишор ва майдони маъноии онҳоро муайян намояд. Новобаста аз тоҷикзабон буданаш муаллиф ба ҳар як калимаву истилоҳоти ифодакунандаи урфу одатҳои хонаводагии мардуми олмон тавачҷуҳи хосса зоҳир намуда, баромади баъзе аз онҳоро аз рӯйи луғатҳои этимологии мавҷуда нишон додааст.

Боби сеюми рисола «Қабатҳои лексикӣ-семантикии вожаҳои ифодакунандаи ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» ном гирифта, дар он масоили вобаста ба синонимҳо, антонимҳо ва омонимҳою калимаҳои сермаъно дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар асоси забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ сухан рӯйи варақ оварда шудааст.

Дар рисола зикр гардидааст, ки аз рӯйи маводи ҷамъовардашуда ва таҳқиқотҳои, ки дигар забоншиносон ба сомон расонидаанд, маълум мегардад, ки воҳидҳои луғавии сермаъно дар лексикаи ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забони тоҷикӣ зиёд ба ҷашм мерасанд ва ҳамеша дар истифодаанд.

Зербоби аввали боби сеюм «Калимаҳои синонимӣ дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» номгузорӣ шуда, зикр гардадааст, ки дар забони тоҷикӣ ва олмонӣ силсилаи синонимҳои зиёде дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо ба назар мерасанд, махсусан синонимҳои ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳои хонаводагӣ.

Дар зербоби дуҷуми боби сеюм «Калимаҳои антонимӣ дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» ошкор карда шудааст, ки антонимия дар забони тоҷикӣ ва олмонӣ на танҳо тавассути вожаю ибораҳо ифода меёбад, балки ҷумлаҳои вучуд доранд, ки онҳо хусусияти омонимиро дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо зоҳир менамоянд. Дар ин зербоб ошкор гардидааст, ки теъдоди калимаҳои антонимӣ дар забони тоҷикӣ дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо зиёдтар ба назар мерасанд.

Зербоби сеюми боби сеюми диссертатсия «Калимаҳои омонимӣ дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» номгузорӣ карда шуда, дар он оид ба омонимҳои ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросим дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ сухан рӯйи варак оварда шуда, ба масъалаи базухуроии калимаҳои омонимии ифодакунандаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо, ки бо баъзе сабабҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ хусусиятҳои омонимӣ пайдо кардаанд, диққати махсус дода шудааст. Инчунин, муҳаққик дарҷ сохтааст, ки дар забони тоҷикӣ калимаҳо бештар хусусияти омонимӣ зоҳир менамоянд, назар ба забони олмонӣ.

Зербоби чоруми боби сеюм «Калимаҳои сермаъно дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ» ба баъзе хусусиятҳои ин гурӯҳи калимаҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва олмонӣ диққати махсус дода шудааст. Инчунин, сабабҳои сермаъноии зоҳир намудани баъзе аз калимаҳоро дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои гуногунсохтор - забони тоҷикӣ ва олмонӣ нишон ошкор шудаанд.

Рисоланавис сермаъношавии на танҳо баъзе аз калимаҳоро дар забони тоҷикӣ нишон диҳад, инчунин дар баъзе ҳолатҳо сермаъношавии ибораҳоро низ дар ифодаи суннату анъана бо далелҳои илмӣ оварда тавонистааст. Ҳангоми таҳқиқот муайян намудааст, ки калимаҳои сермаъно дар таркиби луғати забони тоҷикӣ дар ифодаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо назар ба забони олмонӣ зиёдтар ба назар мерасанд.

Ба рисоланавис муяссар гардидааст, ки оид ба ҷанбаҳои назариявӣ ва лингвофарҳангии лексикаи урфу одат ва ҷашну маросимҳо дар забонҳои гуногунсохтор аз рӯйи маводи забони тоҷикӣ ва олмонӣ, асарҳои илмӣ муҳаққикон, асарҳои назмиву назрии адибони классик ва муосири тоҷик ва олмон таҳқиқоти ҳаматарафа гузаронад. Бо истифода аз луғатҳои этимологӣ тафсири ва тарҷумавӣ сарнавишт, майдони маъноӣ ва баъзе хусусиятҳои ин гурӯҳи калимаҳоро ҳангоми тарҷума аниқ намуда, мавридҳои истифодаи онҳоро дар забони тоҷикӣ ва олмонӣ ошкор сохта ва бо ин васила тасвири забонии ҷаҳони тоҷикон ва олмониҳоро нишон дода тавонистааст.

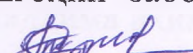
Дар ҳулоса натиҷаҳои асосии таҳқиқот ҷамъбаст карда шудаанд. Муқаррарот, ҳулосаҳои асосӣ ва дурнамои омӯзиши ҷанбаҳои назариявӣ ва лингвофарҳангии лексикаи урфу одат ва ҷашну маросим аз рӯйи маводи забони тоҷикӣ ва олмонӣ нишон дода шудаанд.

Диссертант тавонистааст вобаста ба мавзӯ 15 мақола, аз ҷумла, 10 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии

назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба нашр расонидааст, ки ин нишондод аз сермахсулии унвонҷӯ дарак медиҳад.

Дар баробари муваффақиятҳо дар қор баъзе хатогиҳои имлоиву техникӣ низ вучуд дорад, ғалатҳои мавҷудбуда сифати қорро қоста нагардонида ҳамин тариқ, диссертатсияи Лузинаи Зафардухт дар мавзӯи «Таҳлили лексикаи урфу одат ва ҷашну маросим дар забонҳои гуногунсохтор: ҷанбаҳои назариявӣ ва лингвофарҳангӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ

(6D021301 – Назарияи забон) таҳқиқоти илмии баанҷомрасида буда, ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30.06.2021, №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва барои дифоъ тавсия дода мешавад.

Мушовири илмӣ,
Номзади илмҳои филология, дотсент, мудири кафедраи
Умумидонишгоҳии забонҳои олмонӣ ва фаронсагии Донишгоҳи миллии
Тоҷикистон Талабов Тағоймурод Сайфович

Имзои Т.Талабовро тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва қорҳои махсус Тавқиев Э.Ш.

Нишонӣ: 734025, шаҳри Душанбе, кӯчаи Биниҳисорак,

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Тел.: +987455855

E-mail :tagay75@mail.ru

5 сентябри соли 2022